

MUZEJSKI VJESNIK 4

GLASILO MUZEJA

SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

**MUZEJSKI VJESNIK
GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE**

(Čakovec, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Trakošćan,
Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Marina Šimek (glavni i odgovorni urednik), Darko Sačić (tehnički
urednik), Miroslav Klemm, Dragutin Feletar, Marijan Špoljar, Branimir Šimek

Muzejski vjesnik izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje.
Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Časopis solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

NAKLADNIK

Gradski muzej Varaždin

ZA NAKLADNIKA

Jasna Tomičić

TISAK

NIŠRO Varaždin, naklada 800 komada

BROJ 4 — VELJAČA 1981.

GOD. IV.

Za sadržaj priloga odgovaraju autori

SADRŽAJ

MUZEOLŠKA PITANJA I PROBLEMATIKA	Str.
— Zorko Marković: Nekoliko opaski uz »Praistoriju jugo slavenskih zemalja« (I-III)	3
— Franjo Horvatić: Uređivanje spomen parka na »Danici«	6
— Marijan Špoljar: Suvremena koncepcija muzeja i galerija	9
STRUČNI ČLANCI	
— Zoran Homen: Novo nalazište lasinjske kulture u Bukovju kraj Križevaca	15
— Zoran Homen: Novi nalazi na Kalniku	19
— Marina Šimek: Arheološki lokalitet Varaždin — Brezje. Rezultati rekognosciranja tokom 1980. godine	25
— Zorko Marković: Arheološka iskapanja Muzeja grada Koprivnice 1970 — 1980.	33
— Marina Šimek: Arheologija varaždinskog kraja — Bibliografija	40
— Tomislav Đurić: Stanje srednjovjekovnih gradina u sjeverozapadnoj Hrvatskoj	49
— Ante E. Brlić: U Međimurju i Varaždinu 1975.	57
— Vlado Srimšek: Križevčanki na trgu	59
— Vladimir Kalšan: Agrarna reforma u Međimurju	65
— Smiljana Petr-Marčec: Zadruga Višnjijć, selo Globočec br. 118 kod Ludbrega	69
— Ljubica Ramušćak: Pokladni običaji u Međimurju	73
— Ljubica Ramušćak: Međimurski sušači sira	77
— Libuše Kašpar: U posjeti Berberima	79
VIJESTI	
— Petar Levar i Mato Dominković: Naše akcije u 1980. godini	87
— Petar Petrićec i Martin Matišin: Vijesti iz Zavičajnog muzeja Virje	88
— Dragutin Feletar: Koprivničkih osam knjiga	89
— Libuše Kašpar: Etnografske izložbe Gradskog muzeja Varaždin i Muzeja Varaždinske Toplice u 1980. godini	91
AKCIJE	
— pripremili Marina Šimek i Miroslav Klemen	95
PRILOG	
— diskusije sa okruglog stola »Suvremena koncepcija muzeja i galerija« održanog u Koprivnici — pripremio Marijan Špoljar	107

NOVO NALAZIŠTE LASINJSKE KULTURE U BUKOVJU KRAJ KRIŽEVACA

Križevački Gradski muzej je ustalio praksu obavještanja građana putem radio-stanice da nam jave ako slučajno naiđu prilikom zemljanih radova na neke arheološke nalaze, kako bi mi pravodobno izašli na teren, izvršili rekognosciranje ili zaštitu tog lokaliteta. Upravo na takav način nas je Đuro Pala iz Bukovja obavijestio o jednom slučajnom nalazu kamene sjekire na njegovoj oranici. Nakon izvršenog rekognosciranja utvrđeno je mnoštvo eneolitske keramike na površini zemlje. Kako je to područje u postupku nacionalizacije zbog izgradnje novog vodotoranja, a time i u opasnosti da se mogući arheološki objekti razore — stručna ekipa Gradskog muzeja u Križevcima je započela u srpnju 1980. manje zaštitno iskapanje u Bukovju, naselju 7 km udaljenom od Križevaca u pravcu jugoistoka, uz put koji vodi prema Žabnu, odnosno Bjelovaru.¹

Sam lokalitet nalazi se na jednoj prirodnoj uzvisini, neposredno uz poljski put koji krivudavo vodi između obližnjih vinograda. Malo višlje i sjevernije odavde otvara se širok vidik na udolinu u kojoj je smješten i sam grad Križevci. Jugoistočno od spomenutog lokaliteta još i danas se koriste neka od prirodnih izvorišta kojih je, vjerojatno, tu bilo i ranije. Osim toga 2 km zračne linije prema sjeveru nalazi se manja rijeka Glogovnica. Dakle — zbir samih povoljnih uvjeta za osnivanje naselja, kakve smo već imali na ranije kopanom lokalitetu u Beketincu.²

Tu, između dva vinograda, na zemljištu koje je bilo pod kulturom kukuruza otpočeli smo sa iskopom sonde, koja je imala dimenzije 3 x 5 m, a koja je kasnije bila neznatno proširena.

Činjenica da je tu prije također bio vinograd znači jedno ranije uništenje dijela kulturnog sloja, koje je pričinjeno dubokim oranjem, odnosno rigolanjem. U to smo se odmah uvjerali sa prvim otkopnim slojevima koji su, zbog prevrtanja zemlje, bili prilično bogati fragmentima keramike. Njihova kulturna atribucija bila je laka: radilo se o keramici lasinjske kulture (2400 — 1850. p.n.e.), koja se na našem širem području rasprostire u vrijeme eneolita ili bakrenog doba.

U trećem otkopnom sloju, pri dubini 60 cm ukazali su se jasno vidljivi obrisi nekog jamskog objekta. Kasnije smo utvrdili da se radilo samo o jednoj »prostoriji« većeg zemuničkog objekta, kojeg smo poslije otkopali. Name, na vrlo sličan način rađena,

bila je i zemunica koju smo otkopali u Beketincu prošle godine (vidi bilješku 2). Sticajem okolnosti rubovi sonde bili su nam i ujedno rubovi ukopanog objekta, bar što se tiče njegove širine. Ako zaključujemo o dužini — onda bi, analogno zemuničnom objektu iz Beketinca, njegova dužina bila ne manja od 10 metara. (Sl. 1) Mi, nažalost, nismo bili u mogućnosti zbog objektivnih okolnosti (zemljište je već bilo uveliko pod kulturom kukuruza, a pošto se nalazi uz sami poljski put — onemogućili bismo daljim kopanjem pristup vlasniku da spomenuti kukuruz obrađuje) pratiti objekat u njegovoj stvarnoj dužini, već samo onoliko koliko nam je dozvoljavala sonda, a to je iznosilo 6,5 m.

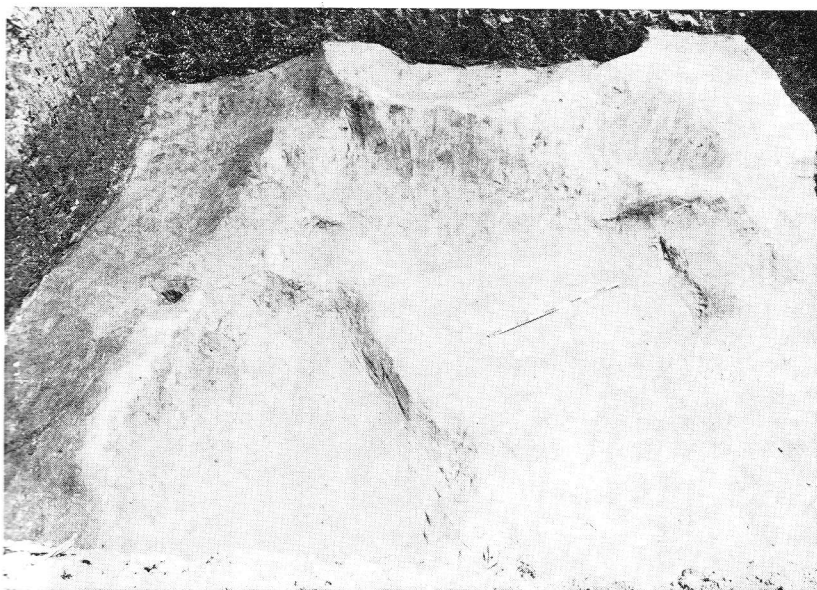
Namjera nam je da iduće godine nastavimo sa drugom etapom istraživanja kako bi mogli istražiti objekat u cijelosti, kao i u vrijeme dok otpočnu sa zemljanim radovima na izgradnji novog vodotornja. Tada bismo otvarajući veću površinu zemljišta mogli preciznije utvrditi sam oblik i dimenzije zemuničnih objekata, kao i način njihova natkrivanja. I ovdje nam se postavlja pitanje o izgledu krovne konstrukcije kao što je to bilo u slučaju s Beketincem, a o čemu je bilo riječi u prošlom broju Muzejskog vjesnika. Na jednom od hrbata između zemuničnih »prostorija« (Sl. 1) uočena je rupa, vjerojatno stupa-nosača i to je ujedno i jedini trag bilo kakvih rupa od kolaca.

Velika sličnost u izgledu objekata u Bukovju i Beketincu nije slučajna. Jamski prostori, bilo da su namijenjeni stanovanju ili su služili kao radni prostori — pokazuju određeni stil, odnosno identično poimanje u njihovom oblikovanju, možda čak zahtjev onoga vremena. I ako nađemo na još koji novi lokalitet lasinjske kulture na području Križevaca za očekivati je da zemunični objekti budu rađeni na ovaj način.

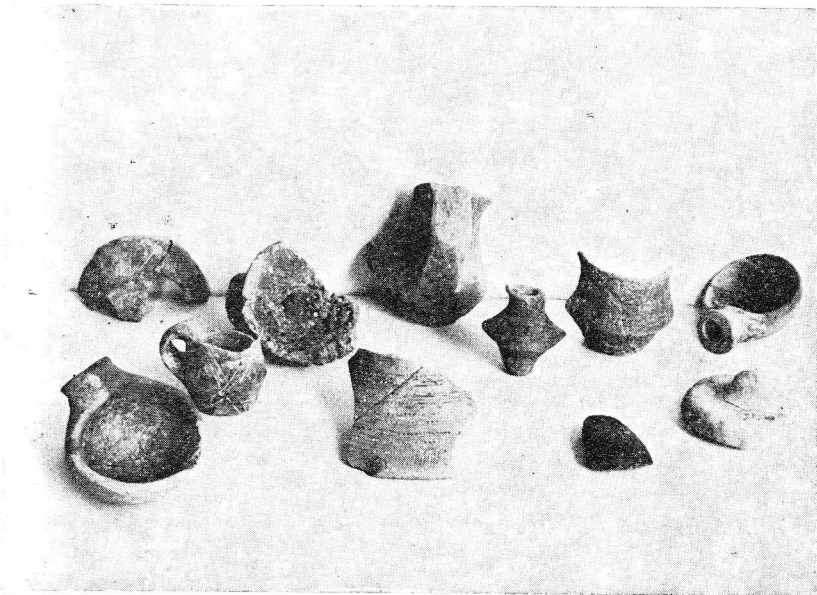
Keramički nalazi pokazuju određene karakteristike u odnosu na ostale lokalitete lasinjske kulture na ovom području. Već smo u samom početku iskopa primjetili veći postotak ukrašenih fragmenata i fragmenata finije fature. Ima ih nekoliko sa dobro očuvanom bijelom inkrustacijom.

Vrlo česti nalaz bile su keramičke žlice, odnosno kutlače, različitih veličina. Nađen je jedan gotovo potpuno sačuvani mali vrčić sa velikim urezanim znakom »X« kao ukrasom, kao i više ulomaka nešto većih bikoničnih vrčića, ukrašenih ubodima i urezima.

Od ostalih oblika sačuvali su se fragmenti zdjela različite profilacije, zatim zdjela (kupa) na nozi, koje gotovo redovito imaju ukrase i više drugih ulomaka finije i grube fature od posuda čiji se oblici ne mogu utvrditi.

Sl. 1. Bukovje — pogled na otkopani objekt

Sl. 2. Dio otkopanog materijala

U posebne oblike posuda možemo ubrojiti jednu malu keramičku bočicu sa diskretnim ukrasom na samom prijelomu trbuha. Takve bočice su vrlo karakteristične za lasinjsku kulturu, iako se baš ne može reći da su prečesti nalaz, pogotovo ako su sačuvane u cijelosti. Manji dio spominjanog keramičkog inventara prikazan je na slici 2.

Drugi nalaz, koji je također prilično rijedak, predstavlja jedan veći ulomak cjedila, oblikom nalik na veliku kutlaču, samo što po tijelu ima gusto probušene rupe. Do sada nalaženi slični ulomci bili su tumačeni kao »zapretači« za žar, međutim u ovom slučaju se nedvojbeno radi o cjedilu, koje ima lijepo sačuvani dio za usad drvene drške.

Kameni proizvodi zastupljeni su trapezoidnim sjekiricama bez bušene rupe, koje se međusobno razlikuju po dimenzijama. Najmanja ima svega 3—4 cm. Uz jednu masivnu čekičastu sjekiru bez rupe sačuvao nam se jedan ulomak po kojem se vidi da je u upotrebi bio i tip sjekire sa bušenom rupom, kakvih na primjer u Beketincu, kao bogatom lasinjskom nalazištu, uopće nije bilo. Široke i plosnate kamene »motike« čine gotovo redovni inventar. Ovom prilikom smo uspjeli pronaći jednu potpuno sačuvanu.

Značaj ovog nalazišta ogleda se u prvom redu u činjenici da nam se ukazao ponovo jedan tip zemuničnog objekta, kakvog smo već imali na području oko Križevaca (Beketinec), što samo potvrđuje da se radi o jednom određenom načinu stanovanja kojega su preferirali nosioci lasinjske kulture. Po keramičkom inventaru nalazište se svrstava u razvijenu klasičnu fazu lasinjske kulture ili stupanj II-B po podjeli koju je iznio S. Dimitrijević.³ Po dataciji koja iz ovoga slijedi bilo bi to razdoblje oko 1900. g. p.n.e.

Drugi značaj nalazišta je u tome što ono predstavlja jedan novi, do sada nepoznat lokalitet lasinjske kulture na području Hrvatske. U Hrvatskoj je do 1979. godine bilo registrirano 29 lasinjskih nalazišta (Podatak iz Praistorije jugoslavenskih zemalja — ENEOLIT, str. 140, tekst S. Dimitrijevića o lasinjskoj kulturi). Lokalitet Bukovje bi prema tome bio trideseti po redu i, iako do sada nepoznat, zauzet će svoje mjesto na arheološkoj karti zbog svojih atraktivnih nalaza, a značaj će mu zasigurno biti i veći nakon budućih istraživanja, koja će se tamo u idućem razdoblju poduzimati, u skladu sa našim programom.

B I L J E Š K E

1. Osim stručnih lica — arheolog Zoran Homen i upravitelj muzeja Vlado Srimšek — u ekipi se nalazilo petoro učenika Sred-

njoškolskog centra, kojima je to bio dio obavezne prakse. Na njihovoj stvarnoj pomoći najljepše im se zahvaljujemo, kao i vlasniku zemljišta Đuri Pala na dozvoli za kopanje i obavijesti o nalazu.

2. Zoran Homen, »Lasinjski naseobinski elementi i novi nalazi iz Beketinca«, Muzejski vjesnik br. 3/1980., str. 42 — 48.
3. Stojan Dimitrijević, »Praistorija jugoslavenskih zemalja« — poglavlje o lasinjskoj kulturi, Sarajevo 1979. str. 156.

Zoran Homen, Gradski muzej Križevci

NOVI NALAZI NA KALNIKU

Područje Kalnika od davnine predstavlja vrlo značajno strateško mjesto. Ovuda je prolazio put kojim su još Rimljani dolazili do svog kupališnog centra u Varaždinskim Toplicama (Aquae lasae), a na samom Velikom Kalniku još i danas strše zidine porušenog srednjevjekovnog grada, kao da izrastaju iz strmih litica koje su bile nepristupačne svakom neprijatelju, a toliko drage i spasonosne onom stanovniku grada. No, one su odigrale svoju ulogu i u vrijeme kada tu nije bilo višekatih zdanja. Utočište pod tim stijenama našli su ljudi još u vrijeme iz kojeg nemamo nikakvih pisanih, a pogotovo usmenih podataka. To je razdoblje prethistorije.

U vitrinama Gradskog muzeja Križevci nalazi se arheološki materijal sa Kalnika iz razdoblja eneolita, brončanog doba, mlađeg željeznog i rimskog doba i jasno — iz srednjeg vijeka, dakle, gotovo iz svih epoha kulturnog razvitka čovjeka. Uglavnom su to sami slučajni nalazi, jer organiziranih arheoloških istraživanja nije bilo. Zato smo odlučili da u rujnu 1980. god. izvršimo jedno pokusno sondiranje, kako bismo utvrdili da li postoje neki jasno izdvojeni kulturni slojevi. Mjesto sondiranja odabrali smo na jednoj čistini, odnosno platou, nedaleko od ruševina srednjevjekovnog grada (sl. 1). U ekipi je, uz stručno osoblje muzeja bilo i troje učenika III razreda Srednjoškolskog centra, koji su upravo u to vrijeme provodili svoju obaveznu praksu u muzeju, pa su na taj način mogli doslovno u praksi upoznati jedan od poslova i zadataka Gradskog muzeja.¹

Već na samoj površini i bez kopanja može se skupiti mnoštvo srednjevjekovnih kovanih čavala, pa su i naša očekivanja da će većina nalaza biti iz toga razdoblja — bila u neku ruku opravdana. Međutim, baš se ne možemo pohvaliti velikim brojem sred-